

Свиридовська А. О.

науковий співробітник відділу бюджетних видатків соціальної сфери та економічного розвитку НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, nastenchka@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1112-5584>

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну створило нові виклики для нашої країни. У статті досліджено результативні дії влади щодо економічного регулювання, а також виконання основних функцій, покладених на державу, у тому числі соціальних. Встановлено, що уряд вчасно вжив заходів для максимально можливого рівня функціонування економіки країни. Війна створює загрози в життєзабезпеченні, зокрема у фінансуванні пенсійних виплат. При цьому початок повномасштабного вторгнення агресора в Україну фактично є новим витком кризи, з якої світ лише почав частково виходити. Мета статті полягає у встановленні перспектив посилення надійності у сфері ресурсного забезпечення пенсійних виплат в умовах воєнного стану в нашій країні. Незважаючи на невиконання планових показників бюджету, а також посилення невизначеності в усіх сферах суспільного життя, вжиті заходи як у I кварталі, так і до кінця 2022 р. дадуть змогу знайти необхідні фінансові ресурси для повного пенсійного забезпечення населення.

Ключові слова: соціальний захист, війна, пенсійне забезпечення.

Рис. 1. Табл. 2. Літ. 10.

Anastasiia Sviridovska

SESE "The Academy of Financial Management" Kyiv, Ukraine, nastenchka@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1112-5584>

PENSION SECURITY IN UKRAINE DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW

Abstract. The full-scale invasion of Russian troops in Ukraine has created new challenges for our country. The article examines the effective actions of the authorities regarding economic regulation, as well as the performance of the main functions entrusted to the state, in particular, social ones. It was established that the government took timely measures for the highest possible level of functioning the country's economy. The war creates threats to life support, in particular, to financing pension payments. At the same time, the beginning of a full-scale invasion of the aggressor in Ukraine is actually a new round of the crisis, from which the world has only begun to partially emerge. At the same time, due to complications in business operations after the start of hostilities, the blocking of exports, as well as the lack of imports, there exist certain problems in filling the state budget in our country. In particular, due to the decrease in tax revenues, budgets do not receive a share of revenues, but the level of defense spending increases every day, and the implementation of social payments should remain at least at the pre-war level. The purpose of the article is to establish prospects for increasing reliability in the field of resource provision of pension payments in the conditions of martial law in our country. Despite the non-fulfillment of planned budget indicators, as well as increased uncertainty in all spheres of social life, the measures taken both in the 1st quarter and until the end of 2022 will allow finding necessary financial resources for full pension provision of the population.

Keywords: social protection, war, pension security.

JEL classification: J10, H55.

© Свиридовська А. О., 2022

Соціальний захист пенсіонерів, гарантований за допомогою мінімального рівня пенсійного забезпечення, є вкрай важливим, особливо в умовах повномасштабної війни. Звичні економічні зв'язки порушуються, наражаючи найбільш незахищені категорії населення (до котрих можна віднести й пенсіонерів) на небезпеку, а інколи ставлячи їх на межу виживання. Більшість країн на початку цього року тільки почали знімати найсуттєвіші обмеження, що стосувалися недопущення поширення пандемії COVID-19. Однак наразі більшість розвинутих держав стикнулися зі стрибком інфляції, дефіцитом певних товарів, масовим рухом біженців тощо. Можна сказати, що пандемія призвела до найбільшої кризи у сфері охорони здоров'я, але водночас викрила низку соціально-економічних складнощів у сферах державного та громадського життя, а також створила величезний виклик для соціальної системи й захисту пенсіонерів. Війна поглибила ці ризики дестабілізації та вивела їх на дещо новий рівень – необхідність фінансування соціальних виплат при зменшенні дохідної частини бюджету, підтримання рівня індексації пенсій за значної інфляції, труднощі з доставленням та безпосередньою виплатою пенсій.

Проблеми пенсійного обслуговування завжди є вкрай актуальними, а тому великою мірою представлені у працях вітчизняних вчених і практиків, таких як Е. М. Лібанова [1], Л. Г. Ткаченко [2], О. А. Вишневська [3] та ін. Безпосереднім питанням фінансового забезпечення системи пенсійного страхування присвячено праці таких науковців, як В. М. Опарін [4] І. Є. Януль [5], Н. М. Внукова [6] та ін. Однак подібні актуальні питання у період воєнного стану потребують детальнішого відображення в науковій літературі. Адже для належного фінансового забезпечення пенсій необхідна цілеспрямована орієнтація бюджетів усіх рівнів на підтримку захищених видатків [7]. Очевидно, що соціально-економічний розвиток в умовах воєнного стану залишається вкрай важливим для нашої країни. Однак усе це ускладнюється воєнними діями або окупацією територій, а отже, й неможливістю будь-яких дій з боку держави. Особливо значущими в таких умовах є функціонування всіх суб'єктів господарювання, відновлення роботи важливих для економіки підприємств тощо. Україна не може дозволити собі розраховувати лише на міжнародну підтримку. Навряд чи наразі доцільно говорити про економічне зростання або покращання добробуту – більш реальним як для населення, так і для держави пріоритетом має бути збереження досягнутого рівня життя та соціальної підтримки.

Специфічною особливістю України є значна регіональна диференціація населення за соціально-економічними характеристиками. Як відомо, на рівень життя громадян країни загалом дуже великий вплив справляє рівень економічного та соціального розвитку її окремих регіонів, оскільки один із базових аспектів – матеріальний добробут – має практично функціональний зв'язок із рівнем життя, а формування та розвиток інших аспектів визначаються ступенем економічного та соціального розвитку. Прогнози всіх міжнародних організацій наразі вказують на істотне падіння вітчизняної економіки, тому важливо максимально налагоджувати бізнесове середовище в Західній Україні, що через географічне розташування має всі можливості

для економічної та соціальної підтримки інших регіонів, котрі постраждали від окупації та бойових дій або перебувають під окупацією (з перспективою їх звільнення).

Сьогоднішні виклики перед українською державою є найбільш шокуючими за всю історію незалежності з економічної, соціальної, гуманітарної та інших точок зору. Повномасштабна збройна агресія вже спричинила істотні економічні втрати в усіх ланках фінансової і фіскальної системи. Знизилася виробництво основних видів продукції, зокрема тих, що становлять експортний базис України. Крім того, заблоковані порти, порушені логістичні з'єднання, а відтак, і значна частина зовнішньої торгівлі є недоступною. З урахуванням того, що багато громадян залишилися без роботи, є необхідність забезпечувати внутрішні потреби українців у безкоштовній їжі, воді, ліках та інших першочергових товарах. Разом із тим триває руйнування транспортно-логістичної, соціальної, маркетингової, інженерної та багатьох інших складових критичної інфраструктури цілих регіонів. Ідеться про руйнування нафтобаз, центрів розподілення електроенергії, підстанцій електро- та водопостачання. Відбуваються відплив кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя мільйони людей.

Метою статті є виявлення тенденцій, що складаються в нашій країні у сфері ресурсного забезпечення пенсійних виплат в умовах воєнного стану.

Глобальна економіка вийшла з рецесії COVID-19 із більшим державним боргом, і оскільки центральні банки підвищують процентні ставки, вартість обслуговування суверенного боргу також зростає, що насамперед небезпечно для країн, котрі розвиваються, чий борг деномінований у доларах США. Оскільки як державний, так і приватний сектор дотепер відчуває наслідки пандемії, вони менше готові протистояти ще одному значному економічному шоку. Фіскальні й боргові ситуації надзвичайно складні для країн, що розвиваються, з низьким рівнем доходу. Маючи обмежений фінансовий простір для протистояння пандемії та підтримки відновлення, вони вилучають із метою реагування на кризу ресурси з інших критичних сфер, включно з державними інвестиціями та наукою. Непідйомний тягар зовнішнього боргу, додаткові запозичення під час пандемії та зростання витрат на обслуговування боргу поставили багато країн на межу боргової кризи. Вони терміново потребують подальшої скоординованої міжнародної підтримки для списання боргів. Конфлікт, що триває в Україні, може призвести також до погіршення перспектив глобального зростання та посилення інфляційного тиску в усьому світі.

Наприкінці минулого – на початку поточного року спостерігався спад багатьох тривалих негативних наслідків пандемії COVID-19: зниження доходів домашніх господарств, рівня бідності, дефіциту фінансових ресурсів, зростання інфляції тощо. Тенденції постковідного відновлення не були реалізовані через повномасштабну російську навалу в Україні. Війна спричинила загибель людей, безліч страждань, матеріальних втрат тощо. Водночас спостерігаються значні шоки у глобальному та національному вимірах економічного простору. Очікуються спад виробництва, стрибки інфляції, посилення

загроз деструктивних валютно-фінансових явищ, порушення постачання продовольства, енергопродуктів. Запроваджені санкції, скоріше за все, впливатимуть на збільшення цін на нафту та газ, а також відповідне зростання витрат промисловості й зменшення реальних доходів споживачів.

В Україні було введено військове рефінансування для підтримки ліквідності банківської системи, встановлено фіксований валютний курс та низку обмежень на валютному ринку для уникнення швидкої девальвації національної валюти, проведено секвестр державних видатків із метою скорочення неефективних або надмірних витрат бюджету. Як Міністерством фінансів, так і Національним банком України (*далі* – НБУ) вжито низку заходів з метою недопущення економічного колапсу, зокрема скорочення податкового навантаження, фінансування оборонних витрат бюджету шляхом купівлі-продажу військових облігацій, налагодження зв'язків з міжнародними фінансовими організаціями та урядами інших країн тощо. Водночас через ускладнення в роботі бізнесу після початку воєнних дій, блокування експорту, а також відсутність імпорту виникають певні проблеми в наповненні державного бюджету. Так, через зменшення податкових надходжень бюджету недоотримують частку доходів, проте рівень оборонних витрат збільшується щодня, а виконання соціальних виплат має залишатись хоча б на довоєнному рівні. Наразі Україна розраховує, у тому числі, на міжнародну допомогу для фінансування найважливіших видатків держави – оборонних і соціальних.

У березні уряду вдалося виконати свої бюджетні зобов'язання саме завдяки міжнародній допомозі та прийняттю низки рішень, зокрема про перерахування частини доходів державних підприємств до бюджету. Однак цілком зрозуміло, що така тенденція не буде довгостроковою. Вже з квітня планується зменшення фіскального навантаження, відповідно, посилюється ризик недоотримання податкових доходів, що вплине на економіку, на здатність виконувати соціальні функції. Якщо реалізується найгірший сценарій, то тривала війна призведе не тільки до подальшого падіння рівня життя, а й до втрат відтворювальної спроможності держави, загального людського потенціалу, масштабного переформатування всіх економічних відносин.

Воєнна криза в Україні матиме наслідки і для світу загалом. При цьому іноземні уряди, на нашу думку, будуть змушені продовжувати дотримуватися постковідної адаптивної податково-бюджетної політики. Проте відмінності у фіскальному просторі й структурні обмеження між країнами й далі послаблюватимуть здатність здійснювати витрати, пов'язані з виходом із пандемічної кризи та розгортанням надзвичайних подій. Відповідно будуть зведені до мінімуму джерела щодо надання допомоги найуразливішим верствам населення та підтримки відновлення зайнятості.

В Україні діюча система соціального захисту має забезпечувати рівень життя непрацездатного населення, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого державою, та мінімальний захист від соціальних ризиків, котрі можуть впливати на життєзабезпечення внаслідок стихійних лих, кризових явищ, воєн, захворювань тощо. При цьому державне фінансування, як правило, покриває потреби найбільш незахищених категорій громадян,

зокрема пенсійного віку, – шляхом нарахування їм виплат, котрі можуть бути мінімальними (на рівні прожиткового мінімуму) або базуватись на попередньому доході.

За даними Міністерства фінансів, у січні – березні 2022 р. держава повністю забезпечить фінансування пенсійних виплат. Водночас загальний план видатків за прогнозом навряд чи буде виконано. Зрозумілою є і причина такого становища – перенаправлення значної частки фінансування на воєнні пріоритети. Хоча уряд фінансує лише кілька напрямів захищених видатків, із фінансуванням бюджету все одно можуть виникнути проблеми, зокрема, через ризики зниження надходжень від податків унаслідок катастрофічної дестабілізації бізнесу.

Як вже зазначалося, у I кв. 2022 р. очікується зростання доходів зведеного бюджету України (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Динаміка надходжень до зведеного бюджету України протягом січня – березня 2022 р. (попередні дані), млрд грн

Показники	2021 р.	2022 р.	Темп зростання	
			Частка, %	Сума
Податкові надходження	303,5	324,0	106,8	20,5
У тому числі:				
Податок та збір на доходи фізичних осіб	74,6	86,0	115,3	11,4
Податок на прибуток підприємств	34,2	40,1	117,4	5,9
Рентна плата за користування надрами	11,7	23,6	202,1	11,9
Акцизний податок	34,8	23,4	67,2	-11,4
Податок на додану вартість	115,9	120,1	103,6	4,2
Ввізне мито	8,1	6,0	73,6	-2,1
Місцеві податки та збори	20,5	21,4	104,4	0,9
Неподаткові надходження	26,6	89,9	338,5	63,3

Ск л а д е н о за даними Міністерства фінансів України.

Акцизний податок у I кварталі, як бачимо з табл. 1, у I кварталі скоротиться на 40 % порівняно з минулим роком, що зрозуміло через заборону продавати алкоголь у перший місяць війни, а ввізне мито зменшиться на 44 % відповідно. Тобто митні доходи становитимуть приблизно 18–20 % планових значень. Таким чином, до кінця року бюджет, імовірно, матиме істотну прогалину в надходженнях від непрямих податків, що підвищує фіскальні ризики. Схожа ситуація з іншими податками: рівень їх надходження залежатиме від багатьох чинників, які наразі характеризуються суперечливими тенденціями. Основна причина цього полягає в закритті багатьох підприємств через розміщення на окупованих територіях або руйнування, знищення складської та виробничої інфраструктури.

Для компенсації цих втрат уряд, як зазначалося, запропонував державним підприємствам та Національному банку України достроково пе-

реказати до бюджету прибутки 2021 р.. На другий день війни до бюджету було спрямовано 19 млрд грн від НБУ, на початку березня – 28 млрд грн від Приватбанку¹. Такі дії дадуть змогу виконати бюджетний план у березні на понад 90 %. Причому варто зауважити, що без вказаних надходжень рівень виконання дохідної частини бюджету міг коливатись у межах 30–40 % від запланованого. Проте це жодним чином не нівелює фінансових ризиків майбутніх періодів, а можливо, навіть посилює їх, оскільки надходження цих коштів у початковому довоєнному плані бюджету на 2022 р. закладалось саме у II кварталі. Оскільки ці кошти уряд отримав щонайменше на два – три місяці раніше, а відповідно, і використав їх у I кварталі, розраховувати у II кварталі необхідно на інші джерела. Важко спрогнозувати, якими саме вони будуть.

До речі, на 2022 р. згідно із запланованими даними до державного бюджету має надійти 1169,1 млрд грн податкових доходів, з них 405,7 млрд грн від ПДВ, 76,0 млрд грн від акцизного податку та 37,4 млрд грн від ввізного мита. Сумарно непрямі податки з імпортованих товарів у 2022 р. за прогнозом мають становити близько 40 % усіх доходів бюджету. Ще раз підкреслимо, що на сьогодні перспективи таких надходжень є вкрай неоднозначними.

Динаміку видатків зведеного бюджету України відображено у табл. 2.

Т а б л и ц я 2

Динаміка видатків зведеного бюджету України протягом січня – березня 2022 р. (попередні дані), млрд грн

Показники	2021 р.	2022 р.	Темп зростання	
			Частка, %	Сума
Загальнодержавні функції	18,8	18,1	96,0	-0,8
Обслуговування боргу та виплати за державними деривативами	37,7	40,9	108,4	3,2
Оборона	20,9	75,7	363,0	54,9
Громадський порядок, безпека та судова влада	32,5	51,8	159,3	19,3
Економічна діяльність	18,1	20,5	113,1	2,4
Охорона навколишнього природного середовища	0,9	0,8	89,0	-0,1
Житлово-комунальне господарство	4,2	8,1	193,3	3,9
Охорона здоров'я	39,7	45,9	115,5	6,2
Духовний та фізичний розвиток	7,4	7,7	103,8	0,3
Освіта	65,5	69,9	106,8	4,5
Соціальний захист та соціальне забезпечення	90,5	107,6	118,9	17,1

Ск л а д е н о за даними Міністерства фінансів України.

Як впливає з табл. 2, за підсумками I кв. 2022 р. очікується істотне збільшення видатків на оборону порівняно з відповідним періодом 2021 р. Імо-

¹ На початку квітня планується спрямувати ще 2,3 млрд грн від НАК «Нафтогаз України».

вірно, буде частково зменшено видатки на загальнодержавні функції, однак у майбутньому саме їх може бути значно скорочено. Підкреслимо, що незважаючи на труднощі, все-таки планується зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на 17,1 млрд.

На тлі неоднозначних тенденцій наповнення бюджету, за даними Пенсійного фонду України (далі – ПФУ), у січні – березні 2022 р. його доходи зростуть на 11,9 млрд грн – до 128,5 млрд грн [8]. Власні доходи ПФУ (ця частина складається з єдиного соціального внеску та інших обов’язкових платежів) збільшаться на 10,0 млрд грн – до 84,8 млрд грн, тоді як обсяг підтримки з державного бюджету, ймовірно, зросте на 1,9 млрд грн – до 43,7 млрд грн. При цьому ПФУ уточнює, що надходження від єдиного соціального внеску (ЄСВ), розподіленого на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування, загалом скоротяться лише за березень. Вказане падіння було компенсовано надходженнями за січень – лютий, однак наразі важко оцінити, які це матиме перспективи, якщо наступними місяцями війни надходження від ЄСВ знижуватимуться.

Крім того, варто враховувати, що частина населення, яке перебуває на тимчасово окупованих територіях, не має можливості отримувати пенсійні виплати. За даними Міністерства соціальної політики, може йтися про понад 300 тис. осіб [9].

Слід також звернути увагу на загальну динаміку витрат на соціальний захист у довоєнний період (рисунок).

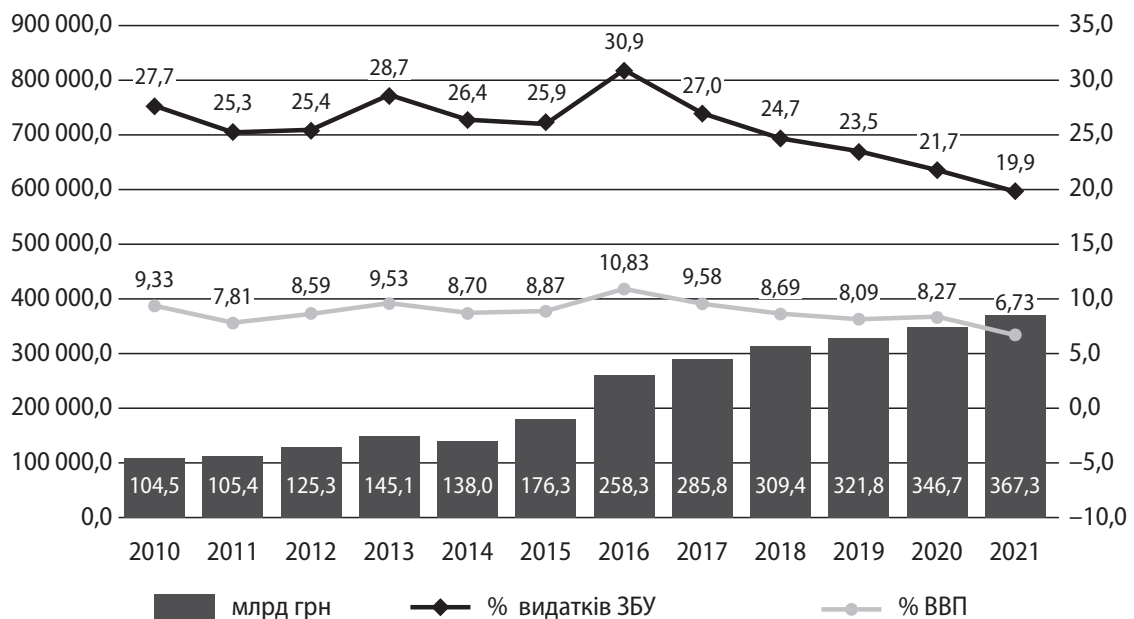

Рисунок. Динаміка витратів на соціальний захист

Побудовано автором.

Як бачимо з рисунка, номінальний обсяг витратів на соціальний захист збільшується щороку, хоча у 2021 р. зростання було дещо нижчим, ніж у попередніх. Однак частка в загальних видатках зведеного бюджету України та

у валовому внутрішньому продукті зменшується, починаючи з 2016 р. При цьому на соціальний захист та соціальне забезпечення протягом 2022 р. лише за три місяці уряд планує витратити 107,6 млрд грн – це майже 40 % минулорічних витрат.

Потрібно зауважити, що можливості уряду з фінансування всіх оборонних потреб і соціальних та інших сфер безпосередньо залежатимуть від швидкості відновлення економіки. Дуже складно передбачити, яка кількість підприємств та компаній невдовзі зможуть відновити роботу, адже війна триває. До того ж російські терористичні війська продовжують обстрілювати українські міста майже щодня, навіть ті, котрі розташовані далеко від лінії зіткнення.

Через воєнний стан для гарантування виплати пенсій було внесено зміни до чинних нормативно-правових актів. Зокрема, прийнято тимчасові правки для осіб, які фактично змінили місце проживання: уряд ухвалив альтернативні способи виплати та доставки пенсій на період воєнного стану на території України, на випадок збоїв у роботі банківських установ, а також для переміщених осіб, котрі отримують пенсію через поштового оператора.

Постановою Кабінету Міністрів України “Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану” від 26.02.2022 № 162 передбачено [10]:

- якщо певний уповноважений банк не може здійснити виплату, пенсіонер може отримати виплату пенсії через будь-яке відділення АТ “Ощадбанку” як грошовий переказ без відкриття рахунку, при цьому особі необхідно звернутися до відділення лише з паспортом та довідкою про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків;
- якщо особа отримувала пенсію через АТ “Укрпошта” і змінила місце проживання, пенсіонер може отримати пенсію через будь-яке відділення АТ “Ощадбанк” як грошовий переказ без відкриття рахунку (згідно з попереднім алгоритмом).

Особам, котрі тимчасово змінили фактичне місце проживання й отримують пенсію через АТ “Укрпошта”, можна за новим місцем проживання звернутися до органів ПФУ для подальшого нарахування пенсії. Заява подається особисто до будь-якого відділу обслуговування громадян (сервісного центру) за місцем перебування, або через особистий електронний кабінет на веб-порталі електронних послуг ПФУ, або на електронну пошту органу ПФУ.

У разі смерті пенсіонера особам, котрі здійснили його поховання, виплату відповідної допомоги здійснюють органи ПФУ.

Попри повномасштабну війну, індексацію пенсій було проведено незалежно від факту роботи одержувачів пенсій – як непрацюючим, так і працюючим особам. Крім того, з 1 березня 2022 р. проведено перерахунок розміру щомісячних компенсаційних виплат для літніх осіб від 75 до 80 років та більше 80 років. Крім того, для отримувачів пенсій, призначених по 31 грудня 2021 р. згідно з Законом України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, розмір яких не підвищувався з 1 березня 2022 р., вста-

новлюється щомісячна доплата до пенсії в розмірі 135 грн у межах максимального розміру пенсії, визначеного законом, що враховується під час подальших перерахунків пенсії відповідно до законодавства.

Однак труднощі, пов'язані з окупацією частини території України та в регіонах, де ведуться бойові дії, унеможливають отримання пенсійних і соціальних виплат, зокрема й у сільській місцевості.

На підставі викладеного доходимо таких висновків. У минулому році у світлі актуалізації пенсійної реформи нового розвитку набули питання запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Така система могла запрацювати вже в наступному році. Однак, з огляду на соціально-економічні ризики, пов'язані зі збройною агресією проти України, подібну реформу навряд чи буде можливо реалізувати до закінчення війни.

З'ясовано, що наповнення джерел бюджету супроводжується значними ризиками внаслідок бойових дій. Тому обсяги доходів та видатків як бюджету країни, так і ПФУ, скоріше за все, коливатимуться, незважаючи на сьогоднішні позитивні тенденції. Влада вжила достатніх заходів для того, аби пенсійні виплати було здійснено вчасно та в повному обсязі. Однак, з урахуванням виявлених тенденцій, у довгостроковому періоді за умови, що події розвиватимуться за песимістичним сценарієм, лише вказаних заходів буде замало для повноцінного фінансування пенсій. У майбутньому уряд буде вимушений стикатися з ще більшими загрозами через збройну агресію та компенсувати відсутність або втрату доходів, зокрема й від ЄСВ, за рахунок інших джерел, продовження випуску військових облігацій, а також залучення цільової допомоги з боку міжнародної спільноти, що підтримує нашу країну.

Список використаних джерел

1. *Лібанова Е. М.* Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Нац. акад. наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань : Видавець "Сочінський М. М.", 2020. 456 с.
2. *Ткаченко А.* Пенсійна система та пенсійна реформа в Україні. 2018. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf>.
3. *Вишневецька О. А.* Пенсійна реформа: зарубіжний досвід для України. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С. 42–48. URL: <https://doi.org/10.15421/151639>.
4. *Опарін В. М., Сарнецька Я. А.* Імперативи бюджетного регулювання в Україні в умовах фіскальної децентралізації. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 58–72. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.01.058>.
5. *Януль І. Є.* Особливості реформи пенсійної системи в Україні. *Фінансові услуги*. 2017. № 2. С. 45–48.
6. *Євроінтеграційні аспекти розвитку ринків фінансових послуг : монографія / Н. М. Внукова, Р. Пукала, В. А. Смоляк [та ін.] ; за заг. ред. Н. М. Внукової, Р. Пукала.* Харків : Ексклюзив, 2018. 178 с.
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n4>.
8. Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за січень – березень 2022 року / Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2152365-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-sichen-berezen-2022-roku/>.
9. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/>.

10. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text>.

References

1. Libanova, E. (2020). *Poverty of the population of Ukraine: methodology, methodology and practice of analysis*. Uman: Publisher "Sochinskyi M. M." [in Ukrainian].
2. Tkachenko, L. (2018). *Pension system and pension reform in Ukraine*. Retrieved from library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf [in Ukrainian].
3. Vyshnevskaya, O. A. (2016). The pension reform: foreign experience for Ukraine. *Public administration aspects*, 8, 42–48. DOI: 10.15421/151639 [in Ukrainian].
4. Oparin, V., & Sarnetska, Ya. (2020). Budget regulatory imperatives in Ukraine under conditions of fiscal decentralization. *Finance of Ukraine*, 1, 58–72. DOI: 10.33763/finukr2020.01.058 [in Ukrainian].
5. Yanul, I. (2017). Features of the pension system reform in Ukraine. *Financial services*, 2, 45–48 [in Ukrainian].
6. Vnukova, N. M., Pukala, R. (Eds.). (2018). *European integration aspects of the development of financial services markets*. Kharkiv: Exclusive [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Budget Code of Ukraine* (Act No. 2456-VI, July 8). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n4> [in Ukrainian].
8. Pension Fund of Ukraine. (2022). *Overview of the main results of the work of the Pension Fund of Ukraine for January – March 2022*. Retrieved from <https://www.pfu.gov.ua/2152365-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-sichen-berezen-2022-roku/> [in Ukrainian].
9. Ministry of Social Policy of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *About the peculiarities of the payment and delivery of pensions, cash benefits for the period of the introduction of martial law* (Decree No. 162, February 26). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].